

Hodowla kłusaków francuskich – rys historyczny oraz aktualna sytuacja w Polsce

Wanda Górniak ^{1,2}

¹*Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Katedra Higieny Środowiska i Dobrostanu Zwierząt, ul. Chelmońskiego 38C, 51-650 Wrocław; wanda.gorniak@upwr.edu.pl*

²*Stowarzyszenie Hodowców i Użytkowników Kłusaków, ul. Canaletta 33, 51-650 Wrocław*

Wyścigi kłusaków są jedną z ważniejszych dyscyplin hippicznych w Kanadzie, USA, Francji, Niemczech, Belgii, Islandii, Rosji i krajach skandynawskich. Dość szybko rozwija się w Wielkiej Brytanii, Włoszech i Hiszpanii. W zależności od części świata wykorzystywane są różne rasy kłusaków: amerykański, francuski, orłowski, rosyjski, fiński, islandzki Toelter, Gudbrandsdal valley (Dole Trotter), szwedzki zimnokrwisty (Thirukenkadan i in., 2009).

W Polsce ta dyscyplina jest obecna już 15 lat i nadal się rozwija. Jednak mała liczba gonitw i kłusaków polskiej hodowli uniemożliwiała nadal tym wyścigom tylko charakteru selekcyjnego. Do kraju trafiają już konie dorosłe zakwalifikowane do gonitw i mające zezwolenie na użycie w hodowli. Z roku na rok ten rodzaj sportu zdobywa nowych pasjonatów, widzów oraz graczy, przede wszystkim ze względu na swoją widowiskowość i dynamikę ruchu koni na finiszu z prędkością przekraczającą nawet 60 km/h. W światowym rankingu popularności ras koni wyścigowych kłusaki plasują się na drugim miejscu, zaraz za końmi pełnej krwi angielskiej. Jest to spowodowane faktem, że kłusaki są bardziej uniwersalne, z natury łagodne i mniej wymagające niż konie pełnej krwi. Nie ma też potrzeby zatrudniania wielu ludzi do ich obsługi. W Polsce, w mniejszym stopniu we Francji i Szwecji właściciele kłusaków sami je trenują i sami też nimi powożą w wyścigach. Powożących nie ograniczają skale wagowe ani wzrost, więc dość często spotyka się wśród „drive-rów” wysokich mężczyzn z nadwagą.

Wyścigi i hodowla kłusaków we Francji

Powstawanie ras kłusaczych było ściśle związane z okresem zapotrzebowania na szybkie konie zaprzęgowe (Zwoliński, 1983) oraz konie kawaleryjskie i artyleryjskie (Prawocheński, 2010). Na przełomie XVIII i XIX w. Napoleon I potrzebował dużej liczby koni użytkowanych w armii ze względu na liczne podboje (Grabowski, 1983). Powstały wtedy w Normandii konie anglo-normandzkie w wyniku uszlachetniania miejscowych klaczy ogierami arabskimi, berberyjskimi, hiszpańskimi i neapolitańskimi oraz końmi ras niemieckich (Gilbey, 1898). Pod koniec XVIII w. użyto w hodowli koni pełnej krwi angielskiej i kłusaków norfolkskich (Grabowski, 1971; Pruski, 2007). Za protoplastę kłusaków francuskich uważa się ogiera półkrwi Young Rattlera, urodzonego w Anglii w 1811 r., a zakupionego przez Haras Nationaux i użytkowanego w hodowli we Francji. Jego ojcem był ogier pełnej krwi angielskiej Rattler, a matką klacz z dużym udziałem krwi kłusaka norfolkskiego Hodgson's Snap Mare (Jeziarska, 2008). Kolejnymi ogierami, które odegrały ważną rolę w hodowli były: Conquerant (ur. 1858 r.), Normand (ur. 1869 r.), Lavater (ur. 1867 r.), Fuschia (ur. 1883 r.) i Phaeton (ur. 1870 r.). Ogier Fuschia został uznany za najlepszego kłusaka francuskiego XIX w. z powodu wygrania 17 gonitw na 20 startów. Zakupiony przez Państwowe Stado we Francji stanowił 14 lat z rzędu płodząc około 400 kłusaków. Kolejnym etapem w hodowli był dolew krwi kłusaka amerykańskiego na początku XX w., aby tym sa-

mym poprawić szybkość rodzimej rasy (Cześnik, 2001). Francuscy hodowcy, w przeciwieństwie do innych krajów, starali się utrzymać przydatność wierzchową i zaprzęgową koni. W tym celu organizowano wyścigi kłusaków pod siodłem (tzw. monte) z wagą jeźdźca ponad 60 kg i w zaprzęgu (kłusaki zaprzężone do lekkich dwukołowych powozów, tzw. sulky), nawet na dystansach do 6 km (Zwołński, 1983). W 1907 r. został opublikowany pierwszy tom książki stadnej kłusaków francuskich „Le Stud Book du Trotteur francais”, a w 1937 r. zamknięto księgę w celu zachowania czystości rasy.

Wraz z rozwojem motoryzacji konie zyskały nową formę użytkowania. Kłusaki stały się końmi sportowymi oraz rekreacyjnymi, co spowodowało zmianę kierunku hodowli w stronę typu huntera pod ciężkiego jeźdźca (Prawocheński, 2010). Pierwsze oficjalne gonitwy kłusaków we Francji zostały rozegrane w dniach 25–26 września 1836 r. w Cherbourgu z inicjatywy Éphrem Houela, który był dyrektorem Haras Nationaux. Na cześć propagatora prób dzielności dla kłusaków co roku na torze wyścigowym Vincennes jest rozgrywana gonitwa Grupy II Prix Éphrem Houel dla 4-letnich kłusaków (klaczy i ogierów), które zgromadziły na swoim koncie co najmniej 23 000 €. W 2019 r. tę gonitwę na dystansie 2850 metrów wygrał ogier Falcao de Laurma w tempie 1'14", dodając do swej puli wygranych 54 000 €. Kolejnymi miastami, w których rozpoczęto wyścigi dla kłusaków, były: Caen, Dieppe, Saint-Lô, Angers, Boulogne-sur-Mer, Langonnet (Black, 1886). W 1906 r. na torze Vincennes został rozegrany pierwszy Zimowy Festiwal zainicjowany przez Philippe du Roziera w okresie pomiędzy 20 listopada a 15 lutego (6 dni wyścigowych). Od tego momentu ilość dni wyścigowych ciągle wzrastała: 38 dni wyścigowych w 1910 r., a w 1925 r. – 68 dni. Widowskowość gonitw sprawiła bardzo szybki wzrost popularności tych koni we Francji, co spowodowało zwiększenie ilości rozgrywanych gonitw oraz budowę nowych

torów wyścigowych, nawet w małych miasteczkach (Edwards, 2006). Popieranie hodowli tych koni przez rząd, przeznaczanie milionowych sum na nagrody oraz skupowanie najlepszych ogierów do państwowych stad sprawiło, że w krótkim czasie ta rasa koni utrwaliła się i mogła konkurować z innymi rasami kłusaków (Prawocheński, 2010). Obecnie na terenie Francji jest ponad 230 torów przeznaczonych do rozgrywania gonitw kłusem, a liczba dni wyścigowych wynosi około 700 (Le Trot, 2019). Wyścigi rozgrywane są przez cały rok, a ich kumulacja przypada na zimową porę, kiedy rozgrywane są cztery najważniejsze gonitwy dla klaczy i ogierów w wieku od 4 do 10 lat. Pierwszą z nich jest Grand Prix de Cornulier rozgrywana monte, czyli pod siodłem na dystansie 2700 m. Jest ona przeznaczona dla koni, które zgromadziły na swoim koncie co najmniej 160 000 € i dżokejów, którzy wygrali co najmniej 35 gonitw. Dla zwycięzcy przewidziane jest 350 000 €, a cała pula nagród wynosi 700 000 €. Corocznie w ostatnią niedzielę stycznia jest rozgrywana najbardziej prestiżowa gonitwa kłusacza na całym świecie – Grand Prix d’Amerique na podparyskim torze Vincennes na dystansie 2700 m, a konie walczą o pulę 1 miliona euro. Gonitwa ta pierwszy raz została rozegrana 1 lutego 1920 r. na cześć wojennych sojuszników. Na starcie zgromadziła wtedy jedynie 14 kłusaków, a zwycięzcą okazał się 5-letni ogier Pro Patria. Jedynie w latach 1940–1941 wyścig nie odbył się ze względu na II wojnę światową. Do legend tej gonitwy należy ogier Ourasi, który wygrał ją czterokrotnie i jak dotąd żaden inny kłusak tego nie powtórzył. Obecnie, aby podziwiać ceremonię otwarcia i sam wyścig przychodzi na trybuny około 33 000 widzów, a jeszcze więcej gromadzi się przed telewizorami i monitorami komputerów na całym świecie. Kolejne dwie ważne gonitwy – Grand Prix de France (dystans 2100 m, pula nagród – 400 000 €) i Grand Prix de Paris (dystans 4150 m, pula nagród – 350 000 €) – rozgrywane są w lutym (Le Trot, 2019).

Fot. 1. Wyścig kłusaków francuskich na wrocławskich Partynicach
Photo 1. French trotter race in Wrocław's Partynice

Fot. 2. Wyścig kłusaków francuskich na warszawskim Służewcu
Photo 2. French trotter race in Warsaw's Służewiec

Fot. 3. Klacz Noblesse Buroise, kłusak francuski po Eros du Rocher od Hative du Maine
Photo 3. Noblesse Buroise French trotter mare, by Eros du Rocher out of Hative du Maine

Fot. 4. Klacz Samba de l'Etang, kłusak francuski po Gaulois Castelets od Jolie de Borgeat
Photo 4. Samba de l'Etang French trotter mare, by Gaulois Castelets out of Jolie de Borgeat

Fot. 5. Klacz Poulgwenn du Gue, kłusak francuski po Flash de Cosse od Cybele Ker Anna
Photo 5. Poulgwenn du Gue French trotter mare, by Flash de Cosse out of Cybele Ker Anna

Za kolebkę hodowli i wyścigów kłusaków we Francji uznaje się Normandię, Dolinę Loary i Bretanię, gdzie panują najlepsze warunki do ich wzrostu i rozwoju (Prawocheński, 2010). Rocznie rodzi się tam od 10 do 14 tysięcy kłusaków, ale do oficjalnych gonitw dopuszczanych jest zaledwie 3–4 tysiące (Le Trot, 2019). Wynika to z faktu przeprowadzania przez Société d'Encouragement à l'élevage du Cheval França gonitw kwalifikacyjnych na certyfikowanych torach (np. w Caen, Lyon, Bordeaux) lub w Centrum szkoleniowo-treningowym Grosbois pod Paryżem. Jest to selekcja jedynie pod względem umiejętności kłusowania na dystansie 2000 metrów w określonym tempie, odpowiednim do wieku w swojej grupie wiekowej, np. w 2019 r. 4-letni kłusak musi uzyskać wynik co najmniej 1'18"00 w zaprzęgu, a pod siodłem 1'18"5; 3-letni kłusak w okresie styczeń-maj – 1'20"00 w zaprzęgu, 1'20"5 pod siodłem (Le Trot, 2019). Minimalny wiek konia, który może przystąpić do próby to 2 lata, a ko-

nie 5-letnie i starsze biorą udział w kwalifikacji w jednej grupie wiekowej. Raz zdobyta kwalifikacja jest ważna przez całe życie kłusaka (Langlois i Virijenhoeck, 2004). Gonitwy są rozgrywane według przepisów przyjętych podczas oficjalnych wyścigów. Normy czasowe dla kwalifikujących się młodych koni co kilka lat są zaostrzane, co powoduje podnoszenie się poziomu samych gonitw, jak i wzrost postępu hodowlanego.

Société d'Encouragement à l'élevage du Cheval França (SECF) jest to organizacja mająca na celu wspieranie i propagowanie hodowli koni francuskich w kraju i poza nim. SECF czuwa nad prawidłowością gonitw, organizuje wyścigi oraz nawiązuje współpracę z innymi państwami, m.in. z Polską. Union Européenne du Trot (UET) jest federacją sportową, która powstała w 1973 r. i zrzesza 18 państw. Krajami założycielskimi były: Francja, Niemcy, Włochy, Holandia, Norwegia, Szwecja, Austria, Belgia i Dania. Kolejne kraje, aby dołączyć do organi-

zacji musiały spełnić minimalne warunki, szczegółowo określone w International Agreement on Trotting Races. Są to m. in.: prowadzenie księgi stadnej kłusaków, potwierdzenie wpisania do niej minimum 200 żyjących kłusaków oraz przeprowadzanie co najmniej 50 oficjalnych gonitw rocznie. Głównym celem UET jest promowanie wyścigów i hodowli kłusaków w Europie (Union Européenne du Trot, 2019).

Wyścigi i hodowla kłusaków w Polsce

Pierwsze kłusaki na terenach polskich pojawiły się w XIX w. Były to nie tylko kłusaki orłowskie użytkowane jako konie zaprzęgowe (Hayes, 1900), ale również amerykańskie. Najbardziej znane stadniny kłusaków należały do hrabiów Tyszkiewiczów w Wace Trockiej (Wilno) oraz hrabiów Potockich w Krzeszowicach (woj. małopolskie). Ich konie odnosiły liczne sukcesy na torach zagranicznych, m.in. w Wilnie i Wiedniu, a także na wystawach hodowlanych (Prawocheński, 2010). W Polsce również odbywały się wyścigi konne z udziałem kłusaków. Jednym z takich miejsc było miasto Rymanów w województwie podkarpackim, gdzie m.in. zorganizowano dwa dni wyścigowe (25–26.07.1897 r.) z inicjatywy Towarzystwa Zachęty i Wzajemnej Pomocy w Chowie Koni. Zorganizowano tam gonitwy płaskie, płotowe, przeszkodowe oraz dla kłusaków w pojedynkę, jak i parami (Rossowski, 1897). Podjęto również próbę propagowania ras kłusaczych i ich wykorzystania w Polsce poprzez artykuły w czasopiśmie (Czołowski, 1938 a,b). Kłusaki francuskie trafiały do Polski sporadycznie, np. na Zamojszczyźnie odnotowano zaledwie kilka importów tych koni. Były one używane jako konie wyjazdowe i nie miały wpływu na polską hodowlę. Natomiast kłusaki amerykańskie, po I wojnie światowej, już w czasach niepodległej Polski zostały skierowane do stad państwowych jako materiał remontowy do produkcji koni półkrwi (Prawocheński, 2010). Ponownie kłusaki w celach hodowlanych i wyścigowych pojawiły się w Polsce w 1996 r. za sprawą Henryka Stermacha, który sprowadził z Niemiec do swoje-

go gospodarstwa na Opolszczyźnie sześć klaczy i jednego ogiera. W celu rozpowszechnienia hodowli tych koni zostało powołane 25 lutego 1997 r. Stowarzyszenie Hodowców i Użytkowników Kłusaków (SHiUK). Kolejnym krokiem było otrzymanie od Ministra Rolnictwa pozwolenia na prowadzenie Polskiej Księgi Stadnej Kłusaków (PKSK) w lipcu 1999 r. Umożliwiło to kłusakom polskiej hodowli ściganie się na zagranicznych torach. Stowarzyszenie organizowało również w celach promocyjnych wiele gonitw pokazowych, m. in. na warszawskim Służewcu, wrocławskich Partynicach, w Szczecinie i Mrągowie. Po zawarciu 9 września 2004 r. porozumienia pomiędzy SHiUK a SECF zorganizowano pierwsze zakupy kłusaków francuskich, szkolenie dla powożących i trenerów oraz pierwszą oficjalną gonitwę międzynarodową na Wrocławskim Torze Wyścigów Konnych – Partynice 10 października 2004 r. Była to Nagroda Hipodromu Vincennes dla 4-letnich i starszych kłusaków francuskich na dystansie 1700 metrów, całkowicie sfinansowana przez SECF. Zwycięzczynią została 6-letnia klacz Kora Plasir będąca w treningu Petera Simoniego, a powożona przez Leszka Łukawskiego. Strona francuska zagwarantowała finansowanie kolejnych gonitw kłusaczych, ale pod warunkiem spełnienia przez polską stronę warunków zawartych w umowie, czyli zakup odpowiedniej liczby koni w ciągu roku przez członków SHiUK. W 2005 r. sezon wyścigowy na Partynicach obejmował już 15 wyścigów kłusaczych (fot. 1), a z roku na rok liczba tych gonitw zwiększała się. W lipcu 2007 r. na sopockim Hipodromie odbył się pierwszy weekend wyścigowy z udziałem kłusaków, a 30 października 2010 r. rozegrano na Służewcu pierwszą gonitwę kłusaczą (fot. 2). W 2018 r. na trzech torach wyścigowych w Polsce rozegrano łącznie 52 gonitwy na łączną pulę nagród 509 000 złotych, w których wzięły udział 54 kłusaki francuskie (Stowarzyszenie Hodowców i Użytkowników Kłusaków, 2019).

Stowarzyszenie, aby rozwijać się organizowało w latach 2005–2012 razem z Polskim Klubem Wyścigów Konnych (PKWK) i Cheval

Français na terenie wrocławskich Partynic szkolenia dla przyszłych powożących i trenerów koni biegających kłusem. Początkowo były one organizowane dwa razy do roku (wiosna, jesień), lecz od 2009 r. tylko raz (wiosna). Strona francuska zapewniała wsparcie dla części praktycznej. Przez wiele lat zajęcia prowadził Andre Meunier – obecny sędzia wyścigowy, a były powożący, dżokej i hodowca kłusaków, a ostatnie dwa lata Damian Beau – były powożący, obecnie szkoleniowiec i sędzia chodu. SHiUK również organizuje w porozumieniu ze stroną francuską szkolenia dla polskich sędziów we Francji. Od 2013 r., aby uzyskać licencję powożącego należy zdać egzamin z zakresu tematyki zawartej w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 marca 2016 r. w sprawie regulaminu wyścigów konnych (Dz.U. z 18.04.2016 r., poz. 536) i posiadać umiejętności z zakresu obchodzenia się z kłusakami i powożenia nimi potwierdzone przez trenera kłusaków posiadającego licencję. Przyszli trenerzy koni biegających kłusem muszą natomiast uczestniczyć w specjalistycznym szkoleniu dla kandydatów na trenerów koni wyścigowych organizowanym przez PKWK w swojej siedzibie oraz zdać pozytywnie egzamin teoretyczny i praktyczny z jego zakresu. Do 2019 r. licencję powożącego uzyskiwało już ponad 100 osób, a trenerską około 40 osób (Stowarzyszenie Hodowców i Użytkowników Kłusaków, 2019).

Dzięki porozumieniu z SECF kłusaki francuskie urodzone w Polsce mają takie same prawa jak urodzone we Francji. SHiUK, posiadając zezwolenie od strony francuskiej na prowadzenie rejestru kłusaków francuskich w ramach PKSK, jest zobowiązane do wysyłania rocznych zestawień z informacjami o kryciach klaczy, zażrebieniach, urodzeniach źrebiąt, a także na bieżąco przekazywać wnioski hodowców o nadanie imion źrebakom oraz wysyłanie próbek materiału genetycznego w celu identyfikacji. Do 2014 r. SECF na podstawie umowy użyczenia udostępniała polskiej stronie ogiery w celach hodowlanych. Były to kolejno ogiery (wraz z latami stanowienia w Polsce): Ivoire de Grammont (2006–

2007), Farnese (2008–2012), L'As de Neige (2011–2012) i Latinus (2013–2014). W 2015 r. Stowarzyszenie zakupiło ogiera Kleyton, a prywatny hodowca ogiera Orondo. Do końca 2018 r. zarejestrowano w PKSK 219 kłusaków francuskich, z czego 87 jest polskiej hodowli (Stowarzyszenie Hodowców i Użytkowników Kłusaków, 2019).

Rok 2016 był przełomowy dla wyścigów kłusaków w Polsce, ponieważ zmianie uległ regulamin wyścigów konnych, który umożliwił organizowanie gonitw kłusaków pod siodłem i gonitwy kwalifikacyjne. Warunkiem zdobycia kwalifikacji jest uzyskanie przez kłusaka czasu nie większego niż 1'40"0 na dystansie 2000 metrów. Kwalifikacje są jednak traktowane jako wewnętrzny polski sprawdzian kłusaków a nie międzynarodowy certyfikat. Jest to związane z faktem nie posiadania przez Polskę homologowanego toru wyścigowego. Drugim ważnym wydarzeniem jest fakt złożenia wniosku przez SHiUK o przyjęcie do UET (Stowarzyszenie Hodowców i Użytkowników Kłusaków, 2019).

Wzorzec i wykorzystanie koni rasy kłusak francuski

Ze względu na udział wielu ras podczas tworzenia kłusaka francuskiego i brak selekcji pod względem pokrojowym istnieje bardzo duża rozbieżność wzorca tej rasy. Pierwotnie jako koń użytkowany w armii miał być zarówno zwinny, jak i masywny. Było to związane z ciężarem jeźdźca i siodła (wraz z przytroczonymi karabinami i amunicją), wynoszącym we Francji 112–150 kg oraz możliwością przeciągania w szybkim tempie dział na polu walki (Prawocheński, 2010). Preferowane były konie wpisane w kwadrat o wzroście 150–160 cm, krótkich nogach i szyi, głębokiej klatce piersiowej i masie ciała około 450–500 kg – jednakże kłusaki zbliżone do tego typu są obecne do dziś. Później wraz z rozwojem motoryzacji nastąpiła zmiana koncepcji hodowli (typ huntera) oraz dolew krwi różnych ras, a szczególnie pełnej krwi angielskiej, co spowodowało duże zróżnicowanie w wyglądzie współ-

czesnych kłusaków francuskich (fot. 3).

Konie te charakteryzują się dobrze umięśnionymi i długimi kończynami, długą i mocną łopatką oraz szerokim, ściętym zadem z nisko osadzonym ogonem, a ich wysokość w kłębie mieści się pomiędzy 155 a 175 cm (McBane, 2005; Thomas, 2005). Szyja przeważnie prosta, a profil głowy zbliżony do głowy konia pełnej krwi angielskiej. Występują jednak odstępstwa i można spotkać kłusaka z jelenią szyją i garbonym profilem głowy (fot. 4), który jest pozostałością po koniach normandzkich (Prawocheński, 2010). Wśród umaszczeń najczęściej występują: kasztanowate, gniade, kare oraz skarogniade, rzadko dereszowate (fot. 5) i izabelowate (McBane, 2005).

Podsumowanie

Kłusaki francuskie są użytkowane przez cały rok, głównie w wyścigach, które są rozgrywane pod siodłem i w zaprzęgu. W odróżnieniu od koni ścigających się galopem kłusaki startują nawet 30 razy w ciągu roku, a w szczytowej fazie sezonu

raz na tydzień. Konie, które nie kwalifikują się do gonitw, są wykorzystywane do innych sportów, np. skoki, rajdy (długodystansowe, turystyczne), powożenie, a nawet w rekreacji. W latach 20. XX w. na francuskiej scenie rajdów długodystansowych zaistniała klacz rasy kłusak francuski Nelly Wilkes (Urgent – Camelia), pokonując trasę długości 68 km w mniej niż 3 godziny. W latach 1920–1921 startowała prawie we wszystkich możliwych rajdach, nawet na dystansach 500 km, będąc już klaczą po karierze hodowlanej (Prawocheński, 2010). Jako polski przykład może służyć klacz Mayorina, która po urodzeniu kilku źrebaków powróciła do sportu i nawet w wieku 15 lat z powodzeniem startowała na polskich torach wyścigowych odnosząc sukcesy, a obecnie jest użytkowana jako koń rekreacyjny. Rasa tych koni jest wszechstronna, wytrzymała, długowieczna oraz charakteryzuje się dobrą współpracą z człowiekiem, pomimo silnego charakteru i dużego temperamentu. Ze względu na wymienione cechy konie te stały się bardzo popularne na całym świecie jako koń sportowy i rodzinny.

Literatura

- Black R. (1886). *Horse-racing in France*. Sampson Low, Martson, Searle & Rivington, London.
- Cześniak B. (2001). Pięćdziesiątką w kłusie. *Koń Polski*, 5: 26–29.
- Czołowski S. (1938 a). Historia rasy kłusaków i cel ich hodowli w Polsce. Część I. *Kurier Literacko-Naukowy*, 12 (21 III): 12, 14.
- Czołowski S. (1938 b). Historia rasy kłusaków i cel ich hodowli w Polsce. Część II. *Kurier Literacko-Naukowy*, 13 (28 III): 10.
- Edwards E.H. (2006). *Konie*. Hachette Livre Polska Sp. z o.o., Warszawa.
- Gilbey W. (1898). *The harness horse*. Vinton & Co., London.
- Grabowski J. (1971). *Użytkowość, utrzymanie, chów i hodowla koni*. Część III i IV. Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Rolniczej, Szczecin.
- Grabowski J. (1983). *Hipologia dla wszystkich*. Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa.
- Hayes M.H. (1900). *Among horses in Russia*. R.A. Everett & co., London.
- Jezierska M. (red.) (2008). *Konie*. Olesiejuk Sp. z o.o., Olsztyn.
- Langlois B., Vrijenhoek T. (2004). Qualification status and estimation of breeding value in French trotters. *Livest. Prod. Sci.*, 89: 187–194.
- Le Trot (2019). <https://www.letrot.com/fr/>
- McBane S. (2005). *Konie rasowe*. Ilustrowana encyklopedia. Elipsa, Warszawa.
- Prawocheński R. (2010). *Hodowla koni*. Tom I – III. PWRiL, Warszawa.

- Pruski W. (2007). Hodowla koni. PWRiL, Warszawa.
- Rossowski S. (1897). Wyścigi letnie w Rymanowie. Słowo Polskie. Wydanie Poranne, 182: 2.
- Stowarzyszenie Hodowców i Użytkowników Kłusaków (2019). Informacja ustna.
- Thiruvenkadan A.K., Kandasamy N., Panneerselvam S. (2009). Inheritance of racing performance of trotter horse: An overview. *Livest. Sci.*, 124: 163–181.
- Thomas H.S. (2005). *The Horse Conformation Handbook*. Storey Publishing, LLC.
- Union Européenne du Trot (2019). <https://www.uet-trot.eu/fr/>
- Zwoliński J. (1983). Hodowla koni. PWRiL, Warszawa.

BREEDING OF FRENCH TROTTERS – OUTLINE OF THE HISTORY AND PRESENT SITUATION IN POLAND

Summary

Trotting races are one of the major equestrian disciplines in Western and Scandinavian countries. In the global popularity ranking of racehorse breeds, trotters are in second place, just after thoroughbred horses. This is due to the fact that the trotters are universal, long-lived, mild and less demanding than full blood horses. This discipline has been present in Poland for 15 years and is still developing. However, the small number of races and rare trotters of Polish breed made it impossible to give the trotter races a selective character in Poland. Only adult horses, already qualified to races with permission for use in breeding are coming to Poland. Normandy, Loire Valley and Brittany, where the best conditions for growth and development prevail, are the cradle of breeding and trotting races in France. Almost 10,000 to 14,000 trotters are born there annually, but only 3,000–4,000 are allowed for official races. The first trotters in Poland appeared in the 19th century. Official races for French trotters have been held in Poland since 2004. In 2018, 52 races for a total prize pool of PLN 509,000 were played on three race tracks in Poland, in which 54 French trotters took part.

Key words: trotters, breeding, trotting races, Poland

Fot. w pracy: W. Górniak
Photos in the work by W. Górniak

Wrocławski Tor Wyścigów Konnych – Partyńce – *Wrocław Racetrack – Partyńce*
(<https://polska-org.pl>)